

STÁTNÍ DIVADLO OSTRAVA

DENIS DIDEROT: JAKUB FIALISTA

DIVADLO PETRA BEZRUČE

DENIS DIDEROT

„SYNÁČKU“, ŘÍKAL FILOZOFVI STARÝ NOŽÍŘ DIDIER, „OBA JSME NADĚLALI VE SVĚTĚ MNOHO POVYK, S TÍM ROZDÍLEM, ŽE POVYK, KTERÝ JSI NADĚLAL SE SVÝM NÁSTROJEM TY, PŘIPRAVOVAL O KLID TEBE, KDEŽTO POVYK, KTERÝ JSEM NATROPIL SE SVÝMI INŠTRUMENTY JÁ, PŘIPRAVOVAL O KLID TY DRUHÉ.“

DIDEROT JE ZDROBNĚLINA JMÉNA DIDIER, TEDY MALÝ DIDIER, DIDIEREK, PROTOŽE OTEC NOŽÍŘE DIDIERA, SÁM TAKÉ NOŽÍŘ, SE JMENOVAL DENIS. V LANGRES, KDE SE V ŘÍJNU 1713 NARODIL DENIS – FILOZOF, ŽIL NOŽÍŘI OD 13. STOLETÍ. DIDEROT – OTEC BYL MISTREM VYHLÁŠENÝM. KROMĚ OBVYKLÉHO ARZENÁLU NOŽŮ A ŠAVLÍ VYRÁBĚL VYNIKAJÍCÍ SKALPELY, S NIMIŽ – PODLE SYNOVA SDĚLENÍ – DOVEDL OBRTNĚ ZACHÁZET. NÁSTROJEM DENISE BYLO HUSÍ BRKO, OSTATNĚ JINÝ NÁSTROJ BY ČELNĚMU PŘEDSTAVITELI OSVÍCENSTVÍ ANI NESLUŠEL. TENTO NÁSTROJ VŠAK NEPŘIPRAVOVAL O KLID POUZE JEHO, JAK ŘÍKÁVAL OTEC, NÝBRŽ MNOHÉ HLAVY POMAZANÉ. SPISEM „PROCHÁZKA SKEPTIKA“ SI VYSLOUŽIL POLICEJNÍ PROHLÍDKU, ZA „LIST O SLEPCÍCH PRO POUČENÍ VIDOUČIM“ BYL DOKONCE NA NĚKOLIK MĚSÍCŮ UVĚZNĚN. A TO TEPRVE ZAČÍNAL FILOZOFOVAT.

PARADOXNÍ JE, ŽE RODIČE CHTĚLI MÍT ZE SVĚHO SYNA KANOVNÍKA, MUŽE MOCNĚHO A MOVITĚHO. DENIS VSTOUPIL DO JEZUITSKÉ KOLEJE, KDE VYNIKAL V LATINĚ A MATEMATICE. JAKO DVANÁCTILETÝ BYL PŘIJAT DO KNĚŽSKÉHO STAVU. BYL Z NĚJ PAN ABBÉ DIDEROT. V ROCE 1728 ZEMŘEL JEHO STRÝC, KANOVNÍK. LANGRESŠTÍ DUCHOVNÍ ZAMÍTLI STRÝCOVO PŘÁNÍ, ABY ÚŘAD, KTERÝ ZASTÁVAL, BYL POSTOUPEN – PODLE ZVYKLOSTI – MLADĚMU DENISOVI. TÍM SE DOPUSTILI OSUDNÉ CHYBY, JEJÍŽ DŮSLEDKY ZANEDLOUHO POCÍTILI. KDYBY MU DOVOLILI POŽÍVAT V MÍRU A POHODĚ DUCHOVNÍHO ŽIVOTA, NEODJEL BY MLADÍK STUDOVAT DO PAŘÍŽE. ZA TOHO PŘEDPOKLADU BY MOŽNÁ NEVZNIKLA „ENCYKLOPEDIE ANEB RACIONÁLNÍ SLOVNÍK UMĚNÍ, VĚD A ŘEMESEL“ – ZÁKLADNÍ TO DÍLO OSVÍCENCŮ – A NEJUHĚLNĚJŠÍ NEPŘÍTEL KNĚŽSTVA, JAKÉHO KDY PEKLO ZPLODILO, BY BYVAL VEDL ZBOŽNOU EXISTENCI MEZI ZDOBNE VYŘEZÁVANOU CHÓROVOU LAVICÍ A KANOVNICKÝM DOMEM.

V ROCE 1732 ZISKAL NA PAŘÍŽSKÉ UNIVERSITĚ TITUL MISTRA SVOBODNÝCH UMĚNÍ. VYNIKAL V MATEMATICE, FYZICE A TAKÉ V RĚTORICE. VEDL BOHĚMSKÝ ŽIVOT, PŘÍLEŽITOSTNĚ DÁVAL KONDICE, ČASTO HLADOVĚL. NOSIL OBNOŠENÝ ŠAT A JEHO ČERNÉ PUNČOCHY BYLY ZALÁTANÉ BÍLOU NITÍ. MĚL RÁD VESELOU SPOLEČNOST O NIC MĚNĚ, NEŽ STUDIUM. MILOVAL KAVÁRNY, DOBRÉ JÍDLO, OBDIVOVAL SE KRÁSNÝM ŽENÁM, KOLORITU PAŘÍŽE, VĚČNĚMU LIDSKÉMU HEMŽENÍ, KTERÉ HO TOLIK VZRUŠOVALO A KTERÉ MU NEZEVSĚDNĚLO ANI NA STARÁ KOLENA.

VE SVÝCH OSMADVACETI LETECH ZJISTIL, ŽE SE JEHO DRUZI OŽENILI A ROZPRCHLI. V TĚ DOBĚ SE SEZNÁMIL SE SLIČNOU ANTOINETTOU, JEJÍŽ MATKA MĚLA MALOU ŽIVNOST V OBCHŮDKU S KRAJ-

KAMI A PRÁDLEM. ZAMILOVAL SE A ČERNOOKÁ KRASAVICE SHLEDALA DENISE NEMĚNĚ OKOUZLUJÍCÍM. OTEC DIDEROT VŠAK JEJICH NADŠENÍ NESDÍLEL A PRO JISTOTU NECHAL SYNA ZAVŘÍT DO LANGRESKÉHO KLÁŠTERA. DENIS UTEKL A DNE 7. LISTOPADU 1743 O PŮLNOCI V MALÉM PAŘÍŽSKÉM KOSTELÍKU (NEDALEKO KLÁŠTERA NOTRE-DAME) ZVANÉM PODLE RELIEFU NA PRŮČELÍ „SVATÝ PETR S VOLKY“ SE KONAL TAJNÝ SVATEBNÍ OBŘAD.

Z KRÁSNÉ ANTOINETTY SE STALA ZAKRÁTKO HAŠTEŘIVÁ ŽENA, TĚŽCE SNÁŠEJÍCÍ MANŽELŮV PONĚKUD NESPOŘÁDANÝ ŽIVOT. BYDLELI V MALÉM BYTĚ NEDALEKO KOŇSKÉHO TRHU A TŘELI BÍDU. PENÍZE, KTERÉ DIDEROT VYDĚLÁVAL PŘÍLEŽITOSTNÝMI PŘEKLADY Z ANGLIČTINY, STAČILY SOTVA NA TO NEJNUTNĚJŠÍ. BRZY PŘIŠLA NA SVĚT DCERA ANGELIKA, BOHUŽEL I ZDE ŠTĚSTÍ NEZAKLEPALO NA DVEŘE NOVOMANŽELŮ – DĚVČATKO BRZY ZEMŘELO. DIDEROTOVI SE PŘESTĚHOVALI, NETRVALO DLOUHO A DOČKALI SE DRUHÉ DCERY, KTEROU POJMENOVALI STEJNĚ JAKO PRVOROZENOU. BYLY TO KRUSNÉ ZAČÁTKY. OTEC NOŽÍŘ NIC NETUŠIL.

V ROCE 1746 OBDRŽEL DENIS SVOU ŽIVOTNÍ KAZÁZKU – PŘEKLAD CHAMBERSOVY ENCYKLOPEDIIE VYDANÉ V ROCE 1729 V LONDÝNĚ, KTERÁ MĚLA BYT VE FRANCII VYTIŠTĚNA POD ZÁŠTITOU KANCLÉŘE D'AGUESSEAU. DIDEROT NAVRHL KANCLÉŘI „JISTÉ ÚPRAVY“ SMĚŘUJÍCÍ K ROZŠÍŘENÍ DÍLA A JEHO AKTUALIZACI. V TĚ DOBĚ DOCHÁZELO K BOUŘLIVÉMU ROZVOJI PŘÍRODNÍCH VĚD. VYBAVENÍ ENCYKLOPEDIIE NOVÝMI POZNATKY DÁVALO PŘEDPOKLAD K JEJICH VŠEOBECNĚMU VYUŽITÍ V PRAXI. V PODSTATĚ VŠAK ŠLO O MNOHEM VÍC – VYTVOŘENÍ NOVÉHO OBRAZU SVĚTA. ČLOVĚK SE MĚL STÁT STŘEDEM VESMÍRU, POČÁTKEM VŠEHO. MĚLA PADNOUT STARÁ DOGMATA. KANCLÉŘ SOUHLASIL A DIDEROT SE PUSTIL DO PRÁCE. PŘIZVAL K NÍ VĚDCE, LITERÁTY, UMĚLCE, „KTERÍ BY SE ZABÝVALI KAŽDÝ SVOU VĚCÍ, ALE KTERÉ BY POJILA VŮLE A SYMPATIE PROSPĚT LIDSTVU“. D'ALEMBERT, ROUSSEAU, VOLTAIRE, GRIMM, HOLBACH – BYLI JEDNI Z MNOHÝCH. TATO OBROVSKÁ PRÁCE TRVALA VÍCE NEŽ DVACET LET, BYLA ÚŘEDNĚ POZASTAVOVÁNA, ENCYKLOPEDIISTÉ SE NEVYHNULI PRONÁSLEDOVÁNÍ A REPRESÍM. TO, ŽE SE NAKONEC PO DAŘILO DÍLO DOVĚST KE ZDÁRNĚMU KONCI, JE ZÁSLUHOU PŘEDEVŠÍM DIDEROTA, JEHO HOUŽEVNATOSTI A NESMÍRNĚ PRACOVITOSTI.

JEHO ČINORODOST SE NEOMEZILA SAMOZŘEJMĚ POUZE NA ENCYKLOPEDIIE. BĚHEM SVĚHO ŽIVOTA VYTVOŘIL CELOU ŘADU FILOZOFICKÝCH POJEDNÁNÍ O MORÁLCE, POLITICE, UMĚNÍ, VĚDÁCH, KRÁSE, HISTORII A TAKÉ HERECTVÍ. VŠUDE VYVRACEL TEHDEJŠÍ OFICIÁLNÍ PŘEDSTAVY A TVRZENÍ, TO VŠE VE SMYSLU HESLA „LIDSTVÍ, ROZUM, PŘÍRODA“. NEHLEDĚ NA NEUSTÁLÉ NEBEZPEČÍ TRESTNÍHO POSTIHU, JEHO DÍLA BYLA V CENĚ A JEHO NEJPILNĚJŠÍMI ČTENÁŘI BYLY – DALŠÍ PARADOX – EVROPSKÉ KORUNOVANÉ HLAVY DYCHTÍCÍ PO NOVINKÁCH Z PAŘÍŽE. VĚTŠINA FILOZOFOVÝCH DĚL BYLA OFICIÁLNĚ VYDÁNA AŽ PO JEHO SMRTI. DIDEROT SE TAKÉ ČINIL NA POLI KRÁSNÉ LITERATURY. NAPSAL NĚKOLIK DRAMAT, NE PŘILÍŠ ÚSPĚŠNÝCH, NAPŘÍKLAD „OTEC RODINY“, S MNOHEM VĚTŠÍM ÚSPĚCHEM

EXPERIMENTOVAL NA POLI ROMÁNOVÉ TVORBY – „ROMÉOUŮV SYNOVEC“, „JEPTÍŠKA“ A KONEČNĚ „JAKUB FATALISTA A JEHO PÁN“. NENÍ TAJEMSTVÍM, ŽE SE VĚNOVAL TAKÉ EROTICKÉ LITERATUŘE. JEHO PŘÍSTUP K TĚTO OTÁZCE BYL PŘIROZENÝ, STEJNĚ JAKO K OSTATNÍM OBLASTEM JEHO ZÁJMŮ.

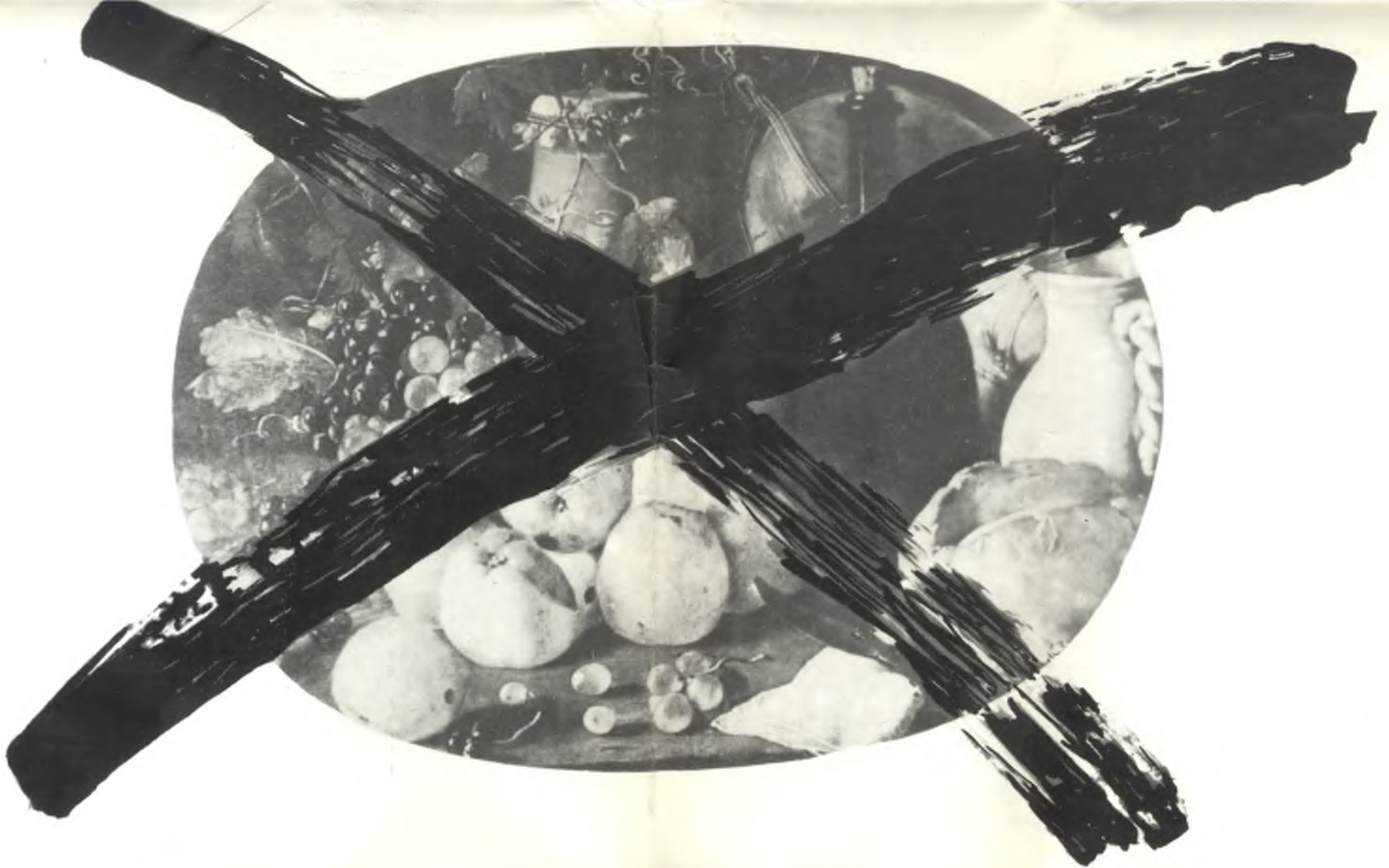
DIDEROT BYL ŽIV NEJEN SVOU PRACÍ. MĚL RÁD VŠECHNO, CO MU CHUTNALO, V ČEM NACHÁZEL ZALIBENÍ. MĚL RÁD ŽIVOT. RÁD SE VESELIL, VE SPOLEČNOSTI BYL OBLÍBĚN PRO SVŮJ DŮVTIP, UPŘÍMNOST, TEMPERAMENTNÍ POVAHU, NEOBYČEJNOU OBĚTAVOST S DOBROTU. PODIVÍN, OBČAS NEROZVÁŽNÝ, NEUSTÁLE LASKAVÝ, UŠLECHTILÝ VE SVĚM VYSTUPOVÁNÍ. PŘEDEVŠÍM VŠAK BYL FILOZOFEM, HLUBOKÝM MYSLITELEM, CTĚNÝM A VÁŽENÝM NEJVYŠŠÍMI OSOBNOSTMI.

ŽENY SEHRÁLY V JEHO ŽIVOTĚ VÝZNAMNOU ROLI. AČKOLIV JEHO MANŽELSTVÍ SE UKÁZALO BYTÍ OMYLEM, RÁD POMÁHAL SVĚ CHOTI V DOMÁCNOSTI A NEDOVOLUVAL, ABY SE O NÍ KDOKOLIV VYJADŘOVAL HANLIVĚ. PŘÍZNEJME ROVNOU, ŽE TO BYLA ŽENA PROSTÁ, ALE TAKÉ PŘÍZNEJME, ŽE JEJÍ REPTAVOST MĚLA SVOJE OPODSTATNĚNÍ. FILOZOF TOTIŽ MILOVAL ŽENY STEJNĚ JAKO MILOVAL ŽIVOT. S MNOHÝMI SE PŘÁTELIL, MNOHÉ CTIL, DOKÁZAL BYT DŮVĚRNÝM PŘÍTELEM, RÁDCEM I PŘÍJEMNÝM SPOLEČNÍKEM. SVOU NÁKLONNOST PROJEVOVALY FILOZOFOVI ČASTO ŽENY VYSOCE UROZENÉ A TAKÉ MANŽELKY VYSOCE UROZENÝCH MANŽELŮ. JMENUJME ALESPON SOPHII VOLLANDOVOU, VDOVU PO VĚVODOVI ORLEÁNSKÉM. O JEJICH VZÁJEMNĚ LÁSCĚ, HLUBOKÉM CITU, KTERÝ K SOBĚ CHOVALI, VYPOVÍDÁ ZACHOVANÁ KORESPONDENCE.

V ROCE 1773 SE VYDAL DO SANKT PETERBURGU NA POZVÁNÍ CAREVNY KATEŘINY II. KDE STRÁVIL NĚKOLIK MĚSÍCŮ. V TĚ DOBĚ ZAČAL PSÁT JAKUBA FATALISTU A JEHO PÁNA, ROMÁN O DVOU HRDINECH, KTERÍ PUTUJÍ, NIKD NEVÍ ODKUD ANI KAM. PÁN JE SVOBODNÝ, A PROTO VĚŘÍ NA SVOBODU. JAKUB JE SLUHA, JENŽ SVOBODU, O KTERÉ MLUVÍ JEHO PÁN, NEPOZNAL, A PROTO NA NI NEVĚŘÍ. NEVÁHÁ OVŠEM VYUŽÍT KAŽDÉ PŘÍLEŽITOSTI VE SVŮJ MALÝ PROSPĚCH, KDEŽTO PÁN JE VE SVĚ SVOBODĚ NAPROSTO NEROZHODNÝ A NEDOKÁŽE NIČEHO DOSÁHNOUT.

JAKUBŮV PŘÍBĚH O LÁSCĚ A ZRANĚNÍ JE PŘERUŠOVÁN DALŠÍMI HISTORKAMI A ANEKDOTAMI A SKRÝVÁ V SOBĚ VĚRNÝ OBRAZ DOBY. I KDYŽ ŘADA VÝZNAMŮ NÁM JIŽ ZŮSTÁVÁ ZASTŘENA. NAPŘÍKLAD V ROCE 1762 BYLI JEZUITĚ VYHOŠTĚNI Z FRANCIE. JEJICH DŮSLEDNOST V PROSAZOVÁNÍ ZÁJMŮ ŘÍMA BYLA PŘÍSLÓVEČNÁ. ŘÍKALI O SOBĚ, ŽE „TOVARYŠSTVO JEŽÍŠOVO JE MEČ, JEHOŽ JÍLEC JE V ŘÍMĚ A HROT VŠUDE“. V TOMTO KONTEXTU JAKUBOVO POVÍDÁNÍ O NOŽÍKU A POCHVĚ MOHLO BYT POVAŽOVÁNO VE SVĚ DOBĚ ZA OSTROU POLITICKOU NARÁZKU A JEZUITĚ SMYSL PRO HUMOR SPÍŠ POSTRÁDALI. PRO DOKRESLENÍ OBRAZU CITUJEME Z DOPISU VOLTAIROVI: „NIKOLI, PŘEDRAHÝ A SLAVNÝ BRATŘE. NEPOJEDEME DOKONČIT ENCYKLOPEDIIE ANI DO BERLÍNA, ANI DO PETROHRADU, PROTOŽE ZATÍMCO K VÁM PROMLOUVÁM, TISKNOU JI ZDE A MÁM UŽ PŘED SEBOU KOREKTURY. ALE PST! PST, PROTOŽE VŠECHNO NEBEZPEČÍ

NENÍ JEŠTĚ ODVRÁCENO. NIKDY SE NEVÍ. OD VLÁDY ZÁVISLÉ NA KRÁLOVSKÉM ROZMARU, NEMOCI, ŠEPOTU ZPOVĚDNÍKA ČI ÚSMĚVU MILOSTNICE SE LZE NADÍT VŠEHO. PŘES ODCHOD JEZUITŮ ZŮSTÁVÁ STRANA POBOŽNŮSTKÁŘŮ VE VERSAILLES MOCNÁ.“ V LETECH 1763 A 1764 SE PROTO TISKNOU POSLEDNÍ SVAZKY ENCYKLOPÉDIE TAJNĚ, POKUD JE VŮBEC MOŽNĚ UCHOVAT V TAJNOSTI PRÁCI PROVÁDĚNOU V NEJVĚTŠÍ PAŘÍŽSKÉ TISKÁRNĚ MEZI PADESÁTKOU DÉLNÍKŮ. AVŠAK VRÁTME SE K JAKUBOVI A JEHO PÁNOVI. DO POPŘEDÍ TOHOTO DÍLA VYSTUPUJE TOUHA PO PŘIROZENOSTI, LÁSCĚ, SPRÁVEDLNOSTI, TOUHA PO ŽIVOTĚ, LIDSKÉ SKUTEČNOSTI, KTERÁ SE DIDEROTOVI JEVILA MNOHEM BOHATŠÍ A MNOHOTVÁRNĚJŠÍ, NEŽ JI MOHOU VYSTIHNOUT JAKÉKOLIV MYŠLENKY. PÁN A JEHO SLUHA JAKUB NACHÁZEJÍ V TEHDEJŠÍ RUŠNĚ DOBĚ TĚMA BLÍZKÉ JEJICH SRDČÍM – LÁSKU. POZNÁVAJÍ TAKÉ, ŽE ŽIVOT JE ČASTO UTKÁN Z PŘEKVAPENÍ, KTERÁ NÁM CHYSTÁ NEVYZPYTATELNÝ OSUD, RUŠIVÉ ZASAHOJÍCÍ DO NAŠICH LIDSKÝCH ZÁMĚRŮ.

SMRT ZASTIHLA DENISE DIDEROTA V PAŘÍŽI V ROCE 1784. RAKEV BYLA SPUŠTĚNA POD DLAŽDICE KOSTELA SVATÉHO ROCHA V KAPLI PANNY MARIE A UŽ SE TAM NENAŠLA.

PŘÍRODA MATEŘSKY PEČOVALA, ABY ČINY, KTERÉ NÁM K NAŠÍ ZÁCHOVĚ PŘEDEPSALA, BYLY PRO NÁS SPOJENÉ S ROZKOŠÍ A VYZÝVÁ NÁS K NIM TĚDY NEJENOM ROZUMEM, ALE I ZÁLIBOU: JE NESPRÁVEDLIVÉ JEJÍ PŘEDPISY PORUŠOVAT.

MICHEL DE MONTAIGNE

VEDOUCÍ VÝROBY A TECHNICKÉHO PROVOZU: ING. IVAN BÍLEK
VEDOUCÍ TECHNICKÉHO PROVOZU: JOSEF MADĚRA
VEDOUCÍ VÝROBY KOSTÝMŮ: MARIE DOPITOVÁ
VEDOUCÍ DEKORAČNÍCH DÍLEN: JAROSLAV MACHÁČ
JEVIŠTNÍ MISTŘI: JIŘÍ LUPÍNEK, PŘEMYSL KIRSCHNER
MISTR OSVĚTLENÍ: ZDENĚK OSIF
MISTR ELEKTROAKUSTIKY: BOHUSLAV FISCHER
ZVUK ŘÍDÍ: MARIE KREJČÍ
MISTR VLÁSENKÁRNÝ: JINDRA KUČAJOVÁ
MISTR REKVIZITÁRNÝ: EVA WIESNEROVÁ
MISTR GARDERÓBY: ZLATA NEZHYBOVÁ

DENIS DIDEROT – EVALD SCHORM

JAKUB FATALISTA

REŽIE:

JOSEF JANÍK

VÝPRAVA:

MARTA ROSZKOPFOVÁ

DRAMATURG:

KAZIMÍR GROCHOL

SCĚNICKÁ HUDBA:

JIŘÍ BULIS

JAKUB	JAN MAZÁK
PÁN	MILOSLAV ČÍZEK
RYTÍŘ	VÍTĚZSLAV KRYŠKE
MARKÝZ	OTAKAR PRAJZNER
OTRAPA ML.	JAROSLAV KREJČÍ
OTRAPA ST.	
OTEC AGÁTY	PAVEL HANDL
KOMISAŘ	
RYCHTÁŘ	KOSTAS ZERDALOGLU
HOSTINSKÁ	VERONIKA FOREJTOVÁ J. H.
JUSTINA	VERONIKA RAŠŤÁKOVÁ J. H.
AGÁTA	
DCERA	MARCELA ROJÍČKOVÁ J. H.
MATKA	
MATKA AGÁTY	DANUŠE ONDRÁČKOVÁ

INSPICE	VĚRA KRYŠKOVÁ
NÁPOVĚDA	JIŘINA ČÍŽKOVÁ

ŘEDITEL: PhDr. DALIBOR MALINA

ŠÉF DIVADLA PETRA BEZRUČE: KAROL SUSZKA

Veškerá práva k provozování tohoto díla zastupuje DILIA Praha
Program vydalo Státní divadlo Ostrava, nositel Řádu práce
Redakce programu: Kazimír Grochol. Výtvarník programu: Marta Roszkopfová. Fotografie: Archiv

Vytiskly Moravské tiskařské závody, n. p., provoz 21, Ostrava 1,
Novinářská 7, R 902313. o 380010089.

PREMIÉRA 15. DUBNA 1989